

Megjelenik
minden hó 15-én,
három-négy ívnyi
tartalommal.

AKADÉMIAI ÉRTESITŐ

Szerkesztő
s kiadó hivatal a
Magyar Tudom.
Akadémiában.

SZERKESZTI

SZILY KÁLMÁN.

II. KÖTET.

1891. június 15.

6. FÜZET.

Elnöki megnyitó beszéd.

B. Eötvös Loránd akadémiai elnöktől.

(Előadta a május hó 10-ikén tartott közülésen.)

Tisztelt gyülekezet!

Az Akadémia ünnepélyes közülése többé-kevésbé mindig nemzeti ünnepe volt a magyarnak.

Volt idő, mikor a nemzeti romok között egyedül csak az Akadémia szószéke állott, a honnan szabadabban hangozhatott a magyar szó, ide hallgatott akkor az egész nemzet, hiszen innét várta vigasztalását, hite erősödését, reménye éledését.

Újabb időben az érdeklődés a mi ünnepünk iránt csökkenni látszik, pedig nem lettünk mi rosszabbak s nem hiszem, hogy a jobb napokban közömbösebbé vált volna a nemzet; ne is hibáinkban keressük az okot, hanem ismerjük fel abban a kétségtelenül haladásra valló tényben, hogy napjainkban az Akadémia politikai jelentősége kisebb, tudományos feladata pedig nagyobb lett.

Békés idöket élünk; azok, a kik a küzdelemben vállalva szorosán egymás mellett állottak, saját munkásságuk köreibe visszatértek, s ez jól van így; mert a mint a küzdelem csak akkor vezethet diadalra, ha mindnyájan együtt megyünk a harcza, úgy a békés munkálkodás csak akkor hozhat gyümölcsöket, ha mindnyájan egyenként dolgozunk. A nemzet dolgozó fainak sorában ma az Akadémia is zavartalanul a maga dolgát végezheti, azért ne csodáljuk, hogy tudományos foglalkozása nem szítja ma oly közvetlenül a hazafias lelkesedés tüzet, mint abban az időben, mikor minden életjelének politikai jelentősége volt.

De bár a munka felosztása megkívánja, hogy külön csoportokba sorakozzunk, azért mégis egyet és együtt kell éreznünk olyankor, a mikor nemzetünk öröméről, nemzetünk fájdalomról

emlékezünk. Tudom, velünk van azért ma minden magyar, mikor ez ünnepélyes ülésünket gróf Andrássy Gyula emlékének szenteljük.

Büszke lehet arra az Akadémia, hogy ez a feladat neki jutott, büszke lehet arra, hogy gróf Andrássy Gyula akadémikus volt — nem mondtam eleget — magyar akadémikus volt. „Magyar akadémikus“: ez a cím hosszas fejtegetéseknél jobban kifejezi azt, ki volt ő körünkben, s kifejezi még azt is, kik vagyunk mi magunk. Az ő emléke mindig arra fogja figyelmeztetni akadémikusainkat, hogy magyar akadémikusok legyenek, de inteni fogja arra is, hogy az igazi magyarság, úgy mint az ő magyarsága, nem abban áll, hogy a nagy világtól elzárkózva s minden lépésünket csak a magunk mértékével mérve, magunkat magunknak magasztaljuk, hanem sokkal inkább abban, hogy minden erőnkkel törekedjünk a művelt nemzetek sorába lépve, közöttük tisztességgel megállni helyünket.

S azért a mikor arra hivatott szónokunk el fogja mondani, mit tett gróf Andrássy a magyarért Magyarországon és mit tett érte a külföldön, akkor nekünk is e kettős nagy feladatunkra kell gondolnunk, hiszen minden nemzeti intézet között épen az Akadémia az, mely munkásságának sajátsága által leginkább van hivatva arra, hogy itthon, úgy mint künn, a magyaroknak becsületére válják.

Nagy emberek emléke nemcsak saját alkotásaikban él tovább, hanem abban a buzdító példában is, melylyel az utódokat újabb alkotásokra vagy legalább kötelességüknek hű teljesítésére serkentik. Ezen a napon, a mikor gróf Andrássy Gyula emlékét ünnepeljük, legyen szabad nekem is néhány szóval elmondanom, hogyan fogom fel én a kötelességemet e helyen.

Midőn ez elnöki székbe, a melyben mindannyian épen gróf Andrássy Gyulát szerettük volna és szeretnők még ma is látni, az Akadémia bizalma engemet emelt, voltak, kik e választásnak bizonyos elvi jelentőséget tulajdonítottak.

Valóban meglepő és új volt az, mikor erre a magas állásra, melyet eddigelé hazánk nagyjai, a nyilvános életben érdemesült férfiai foglaltak el, szerény professzort helyeztek, ki addig jóformán csak hallgatói körében élt, s a kinek politikai szereplésre még ambíciója sem volt. Méltán elvárta mindenki, hogy ezt a nagy kitüntetést tettekkal megérdemeljem s azért némelyek türelmetlenül várták a reformokat, melyekkel az új elnök a szerintök avúlt intézménybe új életet fog önteni.

Csalódtak, mert én nem gondolom, hogy reformok kezdeményezése épen az elnök feladata volna és meg vagyok győződve arról, hogy az irodalom és tudomány terén a zavartalan, folytonos munkásság nagyobb tett, mint az, a mit ma nálunk rendszeresen reformnak neveznek.

Régebben a reform szó nagy dolgot jelentett, egy-egy nagy, rendkívüli lépést az emberiség vagy az egyes nemzetek haladásában, melyre többé-kevésbé mindig a tarthatatlan állapotok kényszerűsége vezetett, s a mely szabad teret nyitott addig lebilincselte erők munkásságának.

Ma ezt a nagy szót nagyon kis dolgokra is alkalmazzák. reformnak mondják sokszor azt, a mi nem újjáalakítás. hanem legföljebb csak változtatás. Gyakran a bajt, mely erők vagy munkakedvünk hiányából ered, a formák és szabályok hibáiban keressük, helyökbe újakat gondolunk ki, s az új formák és szabályok mellett maradunk a régiéknél. Nem egyszer többet ártunk avval, mint használunk, mert ha nem is árt maga az új szabály, sokat árthat, mert sok hasznos munkaerőt pazarol, a szabálycsinálás s a vele járó izgalom.

Az nem fogja fel helyesen Akadémiánk feladatát, a ki minden áron annak reformját sürgeti, mert míg egyrészt ez Akadémiának egy hajszállal sem szabad eltérni arról az útról, melyet elébe nagy feladata tűz ki, t. i. az irodalom és tudomány magyar nyelven művelése és terjesztése; másrészt nem volna méltó hozzá, hogy a szabályaiban netán szükségeseeknek mutatózó változtatásoknak a reformok jelentőségét tulajdonítsa. Egy jó könyv, melyet kiad, egy tudományos igazság, melynek földterítését előmozdítja, jelentékenyebb esemény történetében, mint szervezetének bármily éles elmével kigondolt átalakítása.

Van azonban a reformmunkásság mellett a munkásságnak egy másik neme, a mely sokkal nehezebb ugyan, de sokkal biztosabban vezet eredményhez. Az a csendes, folytonos foglalkozás az, melyet nagy alapítónk tűzött ki feladatunkká, mikor alapító levelébe ezt írta:

„Nevezetesen kikötöm, hogy ezen magában álló, maga által kormányozandó, csupán tudományos intézet, semmi más intézetekkel soha össze ne köttessék, hanem ártatlan tudományos foglalatosságait királyom és hazám egyesített javára, és csak arra, magában csendesen folytathassa.“

Széchenyi tekintélyére kell hivatkoznom, mikor munkásságunk csendes folytatása mellett emelek szót, mert nálunk azt rendszeren maradiságnak gúnyolják s a csendes munkát nem sokra becsülik. Pedig ezek a csendes munkások azok, kiknek férfiasan kitartó szorgalmától egy nemzetnek műveltsége, gazdagsága s ezek által nagy részben hatalma is függ. Milyen csendes, kitartó munka tette nagygyá, hogy mást ne is említsek, német szomszédainkat.

De talán rosszul választottam példámat, azt mondhatnák nekem: a magyar Akadémia nem arra való, hogy a magyart a német professzorok mintájára formálja. Megengedem, de a mint

kétségtelen az, hogy Akadémiánk saját létjoga ellen törne, ha nemzetiségünk biztosítását, fölemelését főfeladatának nem tekintené, úgy bizonyos az is, hogy ezt a feladatát nem pillanatnyi felhevülés, nem türelmetlenség és túlzások által, hanem mint Széchenyi mondta, csak „lépten-lépve, mákszemet a mákszemhez hordva, cseppet-csepphez adva fogja teljesíthetni.“

Nemzeti feladatunkról szólottam s azt nem is szabad hallgatással mellőzni annak, a ki Akadémiánkról beszél, mert mindig ez volt s ez lesz munkásságunk legfőbb buzdító oka s mégis épen annak irányában ér leggyakrabban a lanyhaság vádja.

De nyugodtan állhatunk e vád elébe, nem emelheti azt más, csak épen azok, a kik a kitartó csendes munkát becsülni nem tudják.

Nemzetiségünk biztosításáért két módon küzdhetünk, az egyik az, hogy felhasználva a kezünkben lévő hatalmat, a magyarságot mindenütt és minden áron terjeszszük, s így számunkat látszólag növeljük, a másik az, hogy nyelvünket művelve, tudományunkat gyarapítva, iparunkat fejlesztve emelkedjünk arra a szellemi felsőbbiségre, mely nekünk más nemzetiségek között a vezérszerepet biztosítsa. A m. t. Akadémia a küzdelemnek e második módját választotta, fegyverei is csak arra valók s ebben is, mint minden egyébben, nagy alapítójának szavát követi.

„Felsőbbség által, vagy sehogysen menthetjük meg fajtánkat a bukástól s emelkedhetünk nagy, hatalmas, dicső nemzetté.“ Így szólott ő hozzánk és folytatta: „Könnyebb volna, elhiszem, s hasonlíthatlanúl kényelmesebb és sokkal kevesebb fáradsággal s előzvényekkel járó, ha úgy quia sic volo sic jubeo a honnak már minden lakosa rögtön magyarrá is válnék, vagy ha már magyarrá vált volna, mivel három négy nyelv mellett szólani még magyarul is tud. Ily kényelmesen azonban a dolog nem megy; mert valamint egyetlen egy kiképzett emberi velőben több magához vonzó, több magában olvasztó erő van, mint ezer üres vagy zagyvateli főben, épen úgy terjeszthet nemzetiséget is egyedül felsőbbiség és semmi egyéb.

Minthogy, hála az égnek! e földgömbön, hol nemcsak fajtája, de egész neme érdekét köteles szívében hordani minden jobbra törekedő ember, ki mert vérét bálványozza, más fajtáját azért meg nem veti — e földgömbön, mondom, nem a jobb olvad az aljasban, de megfordítva s ármány daczára, az aljas a jobban; miszerint minden nép, egyet sem véve ki, csak magában, t. i. fiaiban hordozza az élet s dicsőség, vagy a halál és szegény csiráját.“

E szavak után indulva nem téveszthetjük el utunkat s bár ezen ritkábban harsog az éljen mint azokén, kik a chauvinismus zászlaját fennen lobogtatva inkább csak harcolnak, mint

hódítanak, azért nem szabad csüggednünk, mert a mint mi nem egy nap küzdelmére, hanem sok évig tartó munkásságra vállalkoztunk, úgy jutalmunk is nem lehet egy hainar elhangzó szó, hanem csak a hosszas fáradozás után elért eredménynek marandó elismerése.

S vajjon nem késik-e nagyon ez az eredmény? Nem, hátróztatlan nem. Munkánk első gyümölcseire már is büszkén mutathatunk, bármennyire rágódjék rajtok az a rosszakaratú kicsinylés, mely ma minden nagy és szép dolog szomszédságában kiüt, mint valami betegség, s mely nem tudom honnét származott el hozzánk — mert bizony nem magyar szokás.

De hála az égnek! nemcsak kicsinylőkből áll ez a nemzet, a nagyot, a szépet fogyatkozásai mellett még ma is a legtöbben örömmel nézik. Hozzájok, ez igaz magyar hazafiakhoz fordulok, hozzanak ítéletet munkásságunk eredményéről!

Nem fogják ők apróra darabolni a nagyot csak azért, hogy a sok részlet között hibákat keressenek, érdekelni fogja őket az egész is, és arra tekintve, nem fogják eltagadhatni: hogy Akadémiánk félszázados tevékenységének nemzeti műveltségünk fejlődésében nagy, talán a legnagyobb része volt. Nagy dolog az, egy nemzetet, melynek szépirodalma alig, tudományos irodalma pedig épen nem volt, ily rövid idő alatt ha nem is tökéletes, de mégis már minden szakban annyira hasznavehető irodalommal gazdagítani, mint a mienk. S ez az Akadémia érdeme, mert ha nem is ő koszorúzott meg minden szép művet, ha nem is ő adott ki minden jó könyvet, ő egyécsitette először egy életképes testbe azokat a szétszórt erőket, melyek újabb irodalmunkat megalapították, s ő jelölte ki és emelte folytonosan a színvonalat, melyre irodalmunk munkásainak törekedni kell.

Magyar könyv a mi hozzájárulásunk nélkül is megjelenhetett volna elég, a magyar nyelvet és magyar nyelven az életre legszükségesebb ismereteket terjeszthette volna magában az iskola is, de az, hogy e könyvekben a nyelv folytonosan fejlődött, hogy ezekben a magyar iskolákban a tudomány világa dereng, ebben nekünk sok az érdemünk. A tudós Magyarországon csak azért maradhatott magyar tudós, mert magyar központja és itélőszéke volt.

Nem folytatom, ne kicsinyítsük, ne is nagyítsuk érdemünket, sokat kell még tennünk, hatalmas támogatásra van még szükségünk, de én bízom abban, hogy a nemzet javarésze velünk tart ma is, a mikor zászlónkra hangzatos mondatok helyett csak ennyit írunk: dolgozzunk csendesesen! haladjunk folytonosan! És ezzel az Akadémia 51-ik ünnepélyes közülését megnyitom.